Історія

ДО ІСТОРІЇ ЛАТИНСЬКОЇ ШКОЛИ В ОСТРОЗІ

Про історію та життя мешканців м. Острога, визначного політичного, культурного, освітнього і конфесійного осередку на терені історичної Великої Волині XV-XVIII ст., до наших днів збереглась цінна історична письмова памя'тка, завдяки невтомній діяльності острозьких католицьких парохів протягом початку XVII - до початку XX ст. Це унікальне джерело з історії не лише прихожан католицької конфесії, але взагалі острожан та подій у цьому краї, зберігається в Польщі в Кракові у Воєводському державному архіві (Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie) в Секції Відділу 1-му (на Вавелі - стародавньому королівському палаці) у фамільному архіві князів Сангушків. Про це унікальне зібрання джерел нами вже раніше були опубліковані три статті, виголошені виступи на наукових конференціях та конгресах (див. наприклад, Ковальський М. П. Документи родинного фонду Сангушків Краківського державного воєводського архіву, як джерела з соціально-економічної історії України XVI-XVIII ст. // „Архіви України". - 1983. - ч. 3 - с. 60-63).

Цей рукописний кодекс нараховує 452 сторінки і має архівний № 1031. Його заголовок - „Акти Острозького фарного костелу" („Akta kościoła farnego Ostrogskiego").

Власне, саме цей рукописний збірник з архіву князів Сангушків, який зберігався до 1917 р. у містечку Славута, широко використав також уроженець Великої Волині славетний острізький історик Станіслав Кардашевич (Stanisław Kardaszewicz) (1826-1887), як важливе історичне джерело для своєї фундаментальної монографії „Dzieje dawniejsze miasta Ostroga" („Старовинна історія міста Острога"), виданої посмертно сином генералом Казимиром Кардашевичем за участю видатних польських істориків Олександра Яблоновського і Генрика Мосціцького в 1913 р. (Варшава-Краків).

Минуло 20 років і до цього тексту звернувся редактор щорічника „Rocznika Wołyńskiego" (що видавався у 30-х рр. у Рівному) видатний освітянин, волинський історик і професор Якуб Гоффман (1896-1964). У його розпорядженні була лише копія тексту, а знайти або відшукати оригінал так тоді і не пощастило. Саме Я. Гоффману, про

якого на шпальтах нашого часопису „Волання з Волині" була вміщена стаття Е. Зіневича в ч. 3(4) за травень-червень 1995 р., належить першість у публікації 1934 р. фрагментів цього рукопису під назвою „Akta kościoła farnego ostrogskiego" за різні роки XVI-XVIII ст. Вони включали часткові описи Острога 1622 і 1724 рр. та перелік імен та прізвищ настоятелів острозького фарного костелу доби середньовіччя і нового часу. („Rocznik Wołyński" t. 3, Równe 1934, s. 192-214).

Оригінал рукопису "Актів острозького фарного костелу", а фактично хроніки або діаріуша-записів настоятелів острозького костелу за декілька століть, автору даної невеличкої публікації вдалось відшукати і частково прочитати в Кракові під час його архівних студій у листопаді 1980 р. Тепер в Острозі на плєбанії є повна копія цього рукописного кодексу, завдяки турботам настоятеля нашого костелу головного редактора цього видання отця Вітольда-Йосифа Коваліва, за згодою якого розпочинаємо публікацію окремих цікавих фрагментів цієї костельної хроніки за ряд років.

Перший фрагмент - унікальне свідчення про вищий навчальний заклад в Острозі саме під назвою „Академія Руська", тобто - „Острозька Академія", що була першою такого роду учбовою інституцією на сході Європи, а не тільки в Україні. Важливість цього документу полягає і в тому, що він є свідченням співжиття і взаємної толерантності на той час (датується цей факт 1620 роком) між християнськими конфесіями - католицькою і православною, бо діти католиків навчались „при Академії Руській під керівництвом („регіментом") ректора Руського".

Виїмок з цього обширного кодексу публікуємо вперше і на мові оригіналу без спрощень. Сподіваємось, що нова рубрика часопису зацікавить його читачів. У наступних числах будемо далі подавати матеріали з цього рукопису, стосовно історії Острога і фарного костелу католицької общини міста.

Микола Ковальський
доктор історичних наук
професор, м. Остріг

Budynek Szkoły Ostrogskiej przy Kościele Ostrogskim (1620 r.)

Xiądz Pleban Ostrogski iż nastał nierząd wielki Szkoły Łacińskiei, która się na ten czas ieszcze przy Akamiy Ruskiei pod Regimentem rectora Ruskiego naidowała maiąc bardzo nie

pilne praeceptury, tak iż ani ozdoby w kościele łacińskim s tej szkoły nie mogąc mieć y iednego Ministransa do służby Msze Ś. nie mógł mieć. A co większa młodź szkolna z tych niewstydliwych obyczajów dla niedozoru y prożnowania szkolnego pełna była. Zabiegając temu X[iądz] Pleban y naprawy porządku szkolnego życząc zbudował dwie izbie dla szkoły łacińskiej przy kościele Ostrogskim. Na dwie izby w niedostatku sprowadził drzewo u gonty z Równego poddanemi Plebanie swoiei Rówieńskiej. A iż na ten czas arendował był Plebanią Równieńską P. Łukaszowi Staniszowskiemu, są one podwody y za to, że oni poddani około onei szkoły z cztery niedziele z mielnikiem Rówieńskim robili, wytrącił mu arendarz z arendy Plebaniei Rówieńskiej złotych czterdzieści.

[Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Sekcja oddziału I, Archiwum Sanguszków, sygn. 1031, s. 153-154.]

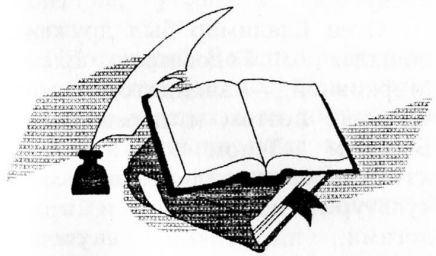

Зі старого волинського літопису

ПОЧАТОК ОСТРОЗЬКОЇ ХРОНІКИ

У № 2(9) за 1996 р. розпочали публікацію унікального історичного і краєзнавчого джерела "АКТИ ФАРНОГО ОСТРОЗЬКОГО КОСТЕЛА", оригінал якого під № 1031 в АРХІВІ САНГУШКІВ (Archiwum Sanguszków) знаходиться в Краківському державному воєводському архіві (секція відділу на Вавелі). У минулому році була здійснена вибіркова публікація фрагменту цього унікального письмового автентич-ного джерела стосовно Острозької Академії і католицької школи при фарному костелі, що дружньо співіснували на початку XVII ст. (1620 р.), то тепер друкуємо початок цієї хроніки. Текст оригіналу цього джерела писаний польською мовою. Текст, як правило, подаємо без скорочень. Лише в тих випадках, коли із-за поганого стану тексту документу чи його окремих сторінок (їх частин) не вдалось відчитати окремі слова та словосполучення, довелось робити пропуски в даній публікації. Текст написаний польською мовою (зразок першої сторінки "Хроніки" подаємо

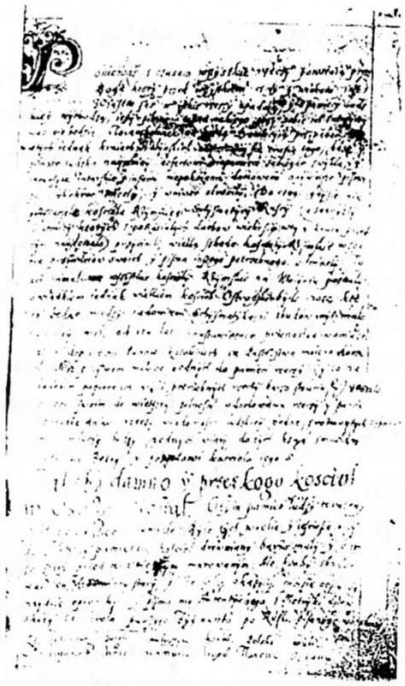

для ілю-страції та доведення автентичності цього документу). Лише королів-ський декрет середини XVI століття - звернення вдови кн. Іллі Острозького Беати Костелецької, матері широко-відомої Галшки (Єлизавети, Ельж-бети), до короля Зигмунда (Сиги-змунда) та рішення щодо цього подані не лише польською, але й канцелярською українською мовами того часу - кирилицею. Подається лише польський текст.

Ось початок цієї "Хроніки" - "Актів Острозького фарного костелу" (правопис і мовна орфографія близька до оригіналу):

Ponieważ z czasem wszystkie rzeczy powstaią przez Boga, który przed wszystkiemi czasy y wiekami iest. Z czasem zaś wszystkie rzeczy upadaią y z pamięcy ludzkiey wychodzą ich u pilność [?] [...] iakiego jakiego przy sobie ich bywać nie będzie. To aczkolwiek na każdy [...] przypadać [...] w tych iednak kraiach Wołyńs-

kich naybardziey się trafią tego [...] y pilność ludzka naymniey defectowi niepamięci zabiegać zwykła z incursyie Tatarskie z inszemi niepokoiami domowemi naywiększe [...] po wielekroć szkody y wniwec obróciły, do czego gdy się nieprzyiaciele kościoła Rzymskiego schysmatycy Ruscy (a s nacyiey katolickiey ktorych z porusiałych Lachow wiele się w tym kraiu przed tym naydowało) przyczynili wielką szkodę kościoły Rzymskie w zgubie przywileiow swoich y pisma inszego potrzebnego odniosły. To acz[...] wszystkie kościoły Rzymskie na Wołyniu poznały świadkiem iednak wielkiem kościoła Ostrogskiego bydz może, który bedąc między iadowitemi schyzmatykami zbudowany mało nie daley niżby od stu lat i z ustawicznem przenaśladowaniu [...] dopiero [...] Panów katolickich za pasterstwa moiego [...] przy niem mało co godnych do pamięci rzeczy (y to na [...] iakich papierach wiele potrzebnych rzeczy bardzo straciwszy)zostało [...] swoim do więtszey pilności w dochowaniu rzeczy y [...] pobudkę ciniąc rzeczy wiadomości ludzkiey godne z rozmaitych [...] relacyi ludzy godnych wiary, do tych ksiąg zniosłem ku chwale Bożej y porzytkowi [sic!] kościołą iego ś[wietego].

Jakoby dawno i przez kogo kościół w Ostrogu stanął

O tym pamięcz ludzy teraźnieyszych powiedzieć nie umiała. Było tych wielu y ieszcze nayduią którzy pamiętaią kościół drewniany bardzo mały y bardzo stary przed teraźnieiszym murowanym. Ale ktoby zbudował ten drewniany stary, y za iaką okazyią nic się o tym nie nayduie oproc list i pisma nie autentycznego i Metryki Litewskiey za króla pierwszego Zygmunta po Rusku pisanego.

Ja, Zygimont Bozieu miłostyiu korol Polski, wieliki[1] kniaź Litewskiy, Ruski, Pruski, Żomoicki, Mazowiecki czyniem znamienito sim naszym listom kto na niego posmo[tri] albo czytaiący usłyszyt niniszni i na pothym buduczym komu będzie potrzeba tego wiedzieć. Biła nom czołem starostina Bracławska y Winnicka xiężna Ilena Konstantonowicza Ostrogska xiężna Beata z Kościelca o tym iż które imienia za dobrowolnym ustąpieniem z dekretu iednackiego przysły iey y docze xięznie Alzbiecie wnuki od dziewierza iey Woiewodzyca Trockiego kniazia Wasyla Constantynowicza Ostrogskiego, które ona y teraz k rękam swoim dzierzy iz w mocy ich ma, lecz w tych imieniach od sąsiadow swoich obapolnie wielkie krzywdy y uciśnienie przyimuie a żadney obrony swoim imieniom czynić nie może z tych przyczyn iz przywileia lista twardości na to imiena przysłuchaiące xiąz Wasil w rękach swoich ma, a iey ku potrzebie y obronie iey dawać ich nie chce. Dla czego kniehini Ilina imieniem swoim y doczce swoiey nas żądała abychmy ku obronie imieni iey oney[2] wszystkie przywileie, listy twerdosci, które kniaź Wasiley w rekach swoich ma na lisciech naszych wypisac roskazał y na to listy pod pieczęcią naszą podawat iey kazali wedlug którychby ona miała tym [...] swoim [...] nę czynic y ich dzierzac gdyż kniaź Wasili za roskazaniem naszym tych czasów te wszystkie przywileia listy, twerdosci na one imiona przysluchaiące ukazał y położył, między ktoremi list kniazia Wasila Fedorowicza Ostrogskiego na Cerkiew Matkę Bożą y klasztor zakonu S. Dominika przed nami był położył któregośmy listu oglądawszy kazali go na tym liście naszym wypisać y tak się on list w sobie ma.

Sie iaz kniaz Wasyli Fedorowicz Ostrogski i se Otec moy kniaź Fedor stawil Cerkiew Matkę Bos[k]ą na klasztor temu zakonu s. Dominika a takiez zapisał był y dał zapis kniaziu Janu Mnichu Czechu y ias tez zapisywaiu Cerkiew na klasztor po oyca swego zapisaniu za [...] oyca mego[3] zapis w te walki zginął, y iaz [...] zapisywam tę Cerkiew na klasztor a po temu zapisaniu nie nadobie wstępowac się swieckim popom w ten klasztor lisze mnichom. Baczaczy iesmo w tym rzecz słuszną na żądanie y prozbę knieżny Ilyny to uczynily y na to dalichmy ten nasz list y na tym rzecz te zostawuiem iz ma oney list; na tym liście naszym wypisany we wszystkiem przy mocy bydz zachowany, ktoremu iako w sądzie, tak y ondzie ma bydź wiara dana po temu iakoby y tot pierwszy list był położony. A za twerdość tego y pieczeć nasze kazalichmy przywiesić k temu naszemu listu. Pisan w Brestiu pod let Bozego narodzenia.

[1] У цьому місці кінчається стор. 1 хроніки.

[2] У цьому місці кінчається стор. 2 хроніки.

[3] У цьому місці кінчається стор. 3 хроніки.

["Літопис Острозького Фарного Костелу" - "Kronika Kościoła Farnego Ostrogskiego" - Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Sekcja I, Archiwum Sanguszków, sygn. 1031, s. 1-4]

Далі в тексті цього рукопису відсутня дата даного документу. На цьому перший умовний розділ, як його називаю, як археограф і видавець цієї публікації, завершується. Даний текст має паралельно з латинською (польською мовою) еквівалентну, майже ідентичну передачу (транскрибування) і кирилицею, близькою до тодішньої розмовної і канцелярської української мов. Цей підстроковий текст староруською (староукраїнською) мовою в даній публікації не наводимо.

Далі починається вже новий, другий розділ (сюжет) про князя Острозького ФЕДОРА, батька "того Василя, котрий після згублення листа (тобто, грамоти надання. - М.К.) на костел католицький і кляштор (тобто, монастир. - М. К.) С[вятого] Домініка". Цей факт датований 1432 роком. Про ці подальші події буде документальна публікація в черговому числі часопису "Волання з Волині".

Прошу читачів даного матеріалу не дивуватись і не ображатись, що на початку публікації часто замість слів вжито три крапки, що є об'єктивною обставиною, бо видавець не був у стані, при усьому своєму бажанні, відчитати повний текст (він дійшов до нашого часу дефектним), що вперше видається в Острозі католицькою общиною під керівництвом місцевого пароха отця Вітольда-Йосифа Ковалiва, члена острозького історико-краєзнавчого товариства "Спадщина" імені князів Острозьких.

Проф. Микола Ковальський

ХРОНІКА ОСТРОЗЬКОЇ ПАРАФІЇ (3)

Skądby okazyią abo przyczynę wzął ten Fedko budować koscioł Rzymskiego nabożenstwa w Ostrogu?

Зі старого волинського літопису

Proc tey iedney zadna się insza przyczyna nie nayduie. Pan ten był nie tylko woienny ale y nabożny, a co wielka na ten czas Ruś w iednosci Koscioła S.[1] była osobliwie po Synodzie Florenckiem,[2] który przyieli tak iż nayduie się ten synod Slowienskiem ięzykiem y Ruskiem po wielu cerkwiach w Sobornikach starem pismem pisany skąnd znac że Rus wielce się w tey zgodzie s. po tym synodzie Florenckiem ukochała. Wiedziała a bowiem tych czasow żyiąc około roku 1430 kiedy naród turecki iuż był Carogrodowi ciężki iako sobie grecy tey zgody z catolikami zyczyli y uiylnie się o nie [???]. Paleologus cesarz csarogrodzki z Josephem patryarchą swoiem starał o czym prosząc Papieża Eugeniusza Czwartego[3] listy swoie posyłał które się ieszcze w Rzymie dzys nayduią w roku 1434. Jakoż tenże Cesarz

Paleogus z pomienionym Patryarchą swoim Josephem mieysce y potrzeby do podeymowania dla Greków od Papieża maiąc naznacone na Synod ten Florencki iadąc do Wenecyiey przypłynął w roku 1438 y czeslywie w zgodzie y miłosci chrzescianskiey Synod Florencki odprawili we Florencyi roku 1439 dnia 6 luty. Pisze Miechowita,[4] w Kronice swoiey y Joachym Bielski,[5] że na tym synodzie będąc Isydorus metropolita Kiiowski y wszystkiey Rusy człowiek uczony y pobożny gdy się z wielkim weselem wszystkich katolikow y nabożney Rusy z tego synodu wracał w kościołach katolickich (iako w Sącu i indzey) liturgiią grecką ięzykiem słowianskiem odprawował, ale od wszystkich z wielką[6] uczcywością był przyiety. Pisał się ten Izydorus cardynałem rzymskiem y usiey Rusi legatoszem (to iest legatem) od rebra Apostolskiego siedaliszcza tak iako ten tytul wyczytac może z listu tegoż Izydora Metropolity do urzednikom chelmskich, ktory położył w książkach obrony swey Synodu Florenckiego Piotr Fiedorowiccz rector [?] szkol ruskich wilenskich w roku napisaney 1607. Ten Izydorus Unią Florenckiego Synodu wszystkiey Rusy opowiedaiąc gdy do przednieyszego xziążęcia y Pana na Wołyniu Fedora Ostrogskiego (maiąc z sobą w comitiwie oyca Jana Czecha z drugiem kapłanem Zakonu S. Dominika) do Ostroga przyiachał z wielką uczcywoscią iako od nabożnego Pana przyiety był y zaraz opowiedziawszy iedność miłości chrześcianskiey w Florencyiey na Soborze powszechnem obwołaną postanowioną, po oddaniu pisma od Stolice Apostolskiey, kościoł w Ostrogu u Pana onego y książęcia Ostrogskiego nabożenstwa Rzymskiego dla zakonu S. Dominika ziednał, który kościół y wioskę (iako niektórzy rozumieli) gdy xsząże Fedor Ostrogski oddawwał y zaraz [...] list swoy na mieysce koscioła tego y na maietnosc fundowaną s ktorey by żyły Oycowie Dominikani. Ale iż ten list dany był do roku Janowi Cechowi Dominikanowi gdy przy kosciele był chowany, do Metryki żadney nie był wpisany pod czas incursyi nieprzyiacielskich zginął[7].

["Літопис Острозького Фарного Костелу" - "Kronika Kościoła Farnego Ostrogskiego" – Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Sekcja I, Archiwum Sanguszków, sygn. 1031, s. 5-7.]

Відчитав
Проф. Микола Ковальський

---

[1] У цьому місці кінчується 5 стор. хроніки.

[2] Флорентійський (Феррара-Флорентійський) був 1438-1445 роках.

[3] Євген IV (Gabriel Coldonmieri). Папа римський від березня 1431 до 25 червня 1439 року. Лишився тіара через Собор у Базилії. Помер 23 лютого 1447 р.

[4] Мєховіта – Матей Мєховський із Мєхова, видатний літописець, вчений, доктор медицини і визволених наук (1456-1523), ректор і професор Краківської Академії. Автор праці "Tractatus se duabus Sarmatiis Asiana et Europiana". (Краків 1517); 2-е вид. - Відень 1518, під назвою "Desciipitis Sarmatiarum Asiane et Europianae...".

[5] Йоаким Бельський (1540-1599). Хронікар і літописець, автор праці "Kronika polska Marcina Bielskiego, nowo przez Joachima Bielskiego, syna jego wydana" (Краків 1597).

[6] У цьому місці кінчається 6 стор. хроніки.

[7] У цьому місці кінчається 7 стор. хроніки.

Зі старого волинського літопису

ХРОНІКА ОСТРОЗЬКОЇ ПАРАФІЇ (4)

Roku 1443. Tatarowie Podole, Wołyń popustosyli wielie ogniem miast y włości Zmozszy bardzo wielie ludzy w niewolą nabrali. Mieli [...] potemu bo Władysław Jagielowic bedąc królem Polskiem gdy od Węgrow za krola był obrany y koroną S[w]. Stefana króla Węgierskie[go] koronowany szczęslywie z Cesarzem Tureckiem woiował y syla mu zamków do Królestwa Węgierskiego odiął. Posłali do niego Polacy prosząc aby i ich nie tylko od Tatarskich naiazdów ale i od [...]ch wyzwolił, a nieco sobie od woyny Tureckiey wytchnął. Ale Węgiersci panowie z Węgier króla puscić nie chcieli. A gdy się znowu Władysław Król Polski y Węgierski na woynę Turecką wyprawował, maiąc ku pomocy swey wielkie chrzescian różnego naroda, przyiechali od Amurata cesarza Tureckiego posłowie z wielkiemi upominkami i przemierze wieczne abo do czasu prosząc. A is Króla trudnily sprawi polskie y Fryderykiem Cesarzem pokoiu ni miał pozwolil na ono przemierze tylko tak aby mu Turek wszystkę Rasciią puscil. Uczynily to Turcy ale chcieli aby ono przemierze krol poprzysięgł na sakramen[t] naswetszy. Król nie przysięgał tylko na Ewangelią a Turcy na Alkoran swóy. Gdy posłowie Tureccy z Węg[ier] odiechali przyszły listy od Francyszka Cardynala Florenckiego hetmana nad armatą chrzesci[1]ianską iz Turek wszystkey moc swą obrocił do Karmamiey, a teraz pogoda wszystkiemu chrześcianstwu iest. A potym król z pany załował iz przemierze uczynił. A iż to uczynił bez rady stolice Apostolskiey y wszystkich panow chrzescianskich zdalo mu się iz ono przemierze zadney uwagi nie miało dla tego u kardynała Fuliana na one przemierze przysięgę błogosławienstwa prosil. Puscił się na Turki **Roku 1444** ni maiąc y połowice woyska które przed tym miewał, bo się wszyci usłyszawszy o przemierzu do domu powracali. Dzywował się temu Turcyn dowiedziawszy się y iako tako poiednał się z Karamaleglem Tatarzynem aby tylko woyska swoie z Aziey do Europy obrocił. U Warny się ziachawszy bitwe sobie dali. Bitwa długo stała, gdzie sobie król przedwszystkiem meznie poczynaiąc, od wielkości tureckiey ogarnion, acz się długo bronił, iednak [be]z [s]wity został, y zawarl mestwo swoie y serce [...] z niesmiertelną sławą rycerstwa swoiego i tak iako o tym czytamy szeroko w kronikach. Tu się to dla tego polozyło aby się przypomni[...] za iaką okazyią miely czas do wykonania okrucienstwa swego Tatarzy iz Ostrog y włosci iego wszystkie ze wszystkiem Wołyniem y Podolem spustoszyły y popalily. Do czego przyczynili się nie tylko Cechowie ale y Lytwa kazdy od swey granice uciszaiąć[2].

["Kronika Kościoła Farnego Ostrogskiego" – Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Sekcja I, Archiwum Sanguszków, sygn. 1031, s. 8-9.]

Відчитав
Проф. Микола Ковальський

[1] У цьому місці закінчується 8 стор. хроніки.
[2] У цьому місці закінчується 9 стор. хроніки.

Король Владислав Варненьчик

Зі старого волинського літопису

ХРОНІКА ОСТРОЗЬКОЇ ПАРАФІЇ (5)

Miał ten Pan y Król Władysław Jagielowicz lat gdy zabit u Warny nie wieczey tylko dwadzieścia y rok. Panował Węgrom lat piec, a Polakom dziesiec. Był wielkiego nabozenstwa osoblywie zgody chrześccianskiey y milości iedney w Chrystusie wielki miłosnik, o ktorego się po Florenckim Concilium wielce staral. Czego wielkiem znakiem są przywileia, które się nayduią tak w Metryce Litewskiey iako in Archiwo Ecclae[siae] Cathedral[is] Wilnen[sis], które drukowac kazal Wielebny Ipacius Pociey[1] broniąc swiętey uniey, które to przywileia iz potrzebne są przeciwko odsczepioney Rusy w tym kraiu tu się niektoremi słowy w krotkosci kładą.

["Verba privilegiorum" króla Władysława]

Naprzod iest Przywiley tego krola dany duchowienstwu Ruskiemu na wolnosc takaz iakiey zazywali Pralacy

Rzymscij w Koronie Polskiej, który to przywiley takie w sobie slowa ma.

"Cum [igitur][2] Spiritu Sancto cooperante Clementia, Ecc[le]s[iai]a Orientalis ritus [videlicet] graeci et Rutenorum quae longis [heu] temporibus in disparitate [quodam] et scisura fidei s[anctae] [a]et Sacramento [...] non fine multus falutis[a] dispendio, ab unione s[anctae] Romanae Ecclesiae fluctuare videbatur, [et quam unionem Patres nostri immo tota plebs Catholica temporibus nostris videre cupiebant, modo] [b]Silodo[b] iam miseram te D[o]m[in]o, [decretis Sanctissimi Domini] [c]sub[c] Eugenio Papa[3], [et aliorum Patrum lurimorum fidei sanctae zelatorum, cum ipsa santa Romana ac universali Ecclesia] reducta sit ad identitatem dudum desideratae unionis. [Pro tanto ut ipsa Ecclesia Orientalis Praelatique et Clerus universus eiusdem ritus graeci et Ruthenorum, in Amplitudine Dominiorum nostrorum et ditioni nostrae subiectorum ubilibet consistentes.]

[Qui alias stante huiussmodi disparitate et scissura, quandam depressionem susstinebat, restituta ispis libertate divino cultui insistere possit, et Salvatoris nostri Clementiam pro salvandis fidelium animabus,] et [sanctae fidei conservanod statu,] [d]ut[d] in pacis dulcedine uberius exorare valeant, [ad] laudem et gloriam[4] Dei Omnipotentis, qui nos suo redemit preciosi[ssim]o sanguine, universis Ecclesiis earumque Episcopus seu Wladicis, [Praelatis, Clero], et caeteris personis Ecclesticis eiusdem ritus graeci et Ruthenorum, haec omnia iura libertates, modos, consuetudines, [et munitates universas] duximus [in perpetuum] concendas, [et praesebntibus concedimus]. Quibus omnes Eccl[esi]ae Regnorum nostrorum[5] Poloniae et Hungariae etc. Eorumque [Archiepiscopi], Episcopi[6], [e]et[e] Praelati, [et caeterae persone Ecclesiasticae consuetudini Romanae Ecclesiae uti] fruuntur atque gaudent[7].

Pozwolono tymze przywileiem aby iuz wolno było Lachowi także Lachowce Rusyna bądz to Ruske w nabozenstwie greckiem do malzenstwa s. poiął, czego się przedtym niegodzylo, gdyz Przywiley Jagiello krol y ksąze Litewskie Ociec Krola Władysława taki był wydał. [...][8].

Cupientes omnia et singula impedentia a fide Catholica remouere dissiste pro[...] ut nullus Lituanus utriquae sexus Russeno similiter [...] sexus Matrimomaliter copule[...], misi prius obediat, et [...]ueat obeddientiam Romanae Eccl[esi]ae cum effectu. Si aut con hanc nostram prohibitionem, ipsis Catholicic consentientibus copulari contigevit, ex tunc non separ[...] sed siue mascula uel faemina, de alia fecta debet se qui fidem Catholicam. Ad quod etiam paenis corporalibus sunt compellendi. Si enim in primitiaas temporibus permittente divina sapientia, amli sabebant[...] [...]atem bonos ad mallum compellere, multo magis nunc de beneplacito Dei, boni possunt et debent malos ad bonum ad[...]gere.

Drugi przywiley nayduie się, ktorem zagrodzono było aby zaden Rusyn by tez nazacznieyszego urodzinia mieysca w Radzie nimiał, który to Przywiley ma te slowa w sobie.

Ad perpetuam rei memoriam. Nos Wladislaus Dei G. Rex Poloniae R. Significamo tenore praesentium. Barones Nobiles etiam Boiari donationi[...] privileys per nos datis gaudebunt et [...] terras nostrarum Lituaniae, Russiae sed non nisi qui Catholicae et Romanae Eccl[esi]ae sunt subiecti. Item dignitates sedes ex oficia prout sunt Palatinabus Castelanabus, et aliqua oficia terrae perpetua non con terrantur missi Christianae fidei cultoribus, et ad[9]. [...]

Trzeci Przywiley (o którym powiedaią żego okazy [...] u Oyca Swiętego Papieża uprosili), ktorym to przywileiem zagrodzono, aby Ruś Cerkwi nowych nie budowala, ale tylko stare,

które na ten czas naydowały się, poprawować mogla. [...][10]

["Kronika Kościoła Farnego Ostrogskiego" – Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Sekcja I, Archiwum Sanguszków, sygn. 1031, s. 10-12.]

Відчитали
проф. Микола Ковальський
о. Вітольд-Йосиф Ковалів

---

[1] Іпатій Потій (1541-1613), православний володимирсько-брестський єпископ (1590), уніатський київський митрополит (1600), полемість. Поруч із луцьким владикою Кирилом Терлецьким був головним корифеєм унії. Як київський митрополит працював над утвердженням унії серед духовенства і вірних. Автор відомого діла під заголовком "*Antirresis abo apologija przeciwko Krzysztofowi Philaletowi*" (Wilno 1600, найновіше видання – Вроцлав: 1997).

[2] Текст "*Verba privilegiorum*" подаємо в доповненні про відпис Іпатія Потія. Див. Hipacy Pociej, "*Antirresis abo apologija przeciwko Krzysztofowi Philaletowi*", Wrocław 1997, s. 213-214.

[a-a] Зазначеного тексту немає у відписі Іпатія Потія.

[b-b] Зазначеного виразу немає у відписі Іпатія Потія.

[c-c] Зазначеного виразу немає у відписі Іпатія Потія.

[3] У відписі Іпатія Потія є: "*Eugenii Papae quarti*".

[d-d] Зазначеного виразу немає у відписі Іпатія Потія.

[4] У відписі Іпатія Потія є: "*memoriam*".

[5] У відписі Іпатія Потія є: "*nostrum*".

[6] У цьому місці закінчується 10 стор. хроніки.

[e-e] Зазначеного виразу немає у відписі Іпатія Потія..

[7] На цьому закінчується текст привілею, який у відписі Іпатія Потія має континуум.

[8] Хроніка цитує латинський текст чергового привілею.

[9] У цьому місці закінчується 11 стор. хроніки.

[10] Нерозбірливе речення латинською мовою, написане меншим шрифтом.

Зі старого волинського літопису

ХРОНІКА ОСТРОЗЬКОЇ ПАРАФІЇ (6)

Roku 1447. Po zabiciu Krola Władysława w Węgrzech koronowany iest Kazymierz brat iego rodzony. Zamieszanie wielkie w Kosciele Rzymskie[m]. Dway o ras papiezowie obrani Faelix[1] y Mikolay[2]. Z obediencią iednak do Mikolaia poslano, bo tenże został papieżem.

Opuszczenie fundacji

Dominicani Ostrogskiey Fundaciey swoiey odbiec musieli około roku Pańskiego 1452, ktorego wielkość Tatarow na Wołyń y Podole przyszła y wielkie szkody w ludziach y w dobytkuuczyniwszy ogniem mało nie wszystko w niwec obrocywszy, osobliwie iz Litwa upominaiąc się u Polakow Wołynia [y] Podola y udzielnego sobie książecia z tego miec nie tylko sami szkody czynili gdzie mogly ale Szachmata czara tatarskiego (iako to rozumiano) z wielkiem woyskiem przywiedły, który po wielekroc się wracaiąc ludzie wielie niopatrznie pobrał, a naywieksze szkody około Łuczka a Ostroga czynił. O co Zbiszek Biskup Krakowski[3] krola gromił iz był bar[4]dzo niedbały, wymiatał y insze złości, tak iz się krol bał. Widząc takie spustoszenie Korony Pol-

skiey od pogan Mikołay Papiez kazał duchowienstwu wszystkiemu na obronę Polski złozyc 10 000 złotych. Byłą to pierwsza Contrybucia xiązą w Polszcze na zołnierza woiennego.

Roku 1454.

Bernardyni fundowani są w Krakowie na Stradomiu od Zbiszka Biskupa Krakowskiego za powodem Kapistrana Bernardyna, który byl przyiachał z Elżbietą córką Albrychta cesarza, ktorą przywieziono było królowi za żonę. Był ten Kapistran Ducha S. pelny tak iz wielie dobrego kazaniem swoim w Polscze naprawił[5]. Tegoz roku Machomet cesarz Turecki pod Paleologiem Cesarzem Greckiem[6], y tam stolice swoie z Andrionopola przeniosł. Piedziesiąd dni tylko go dobywał, Grecy strzymac nie mogly, ktorzy iuz byly Uniey S. z Kościołem Rzymskiem po Soborze Florenckiem, za złoscią y uporem Marka Epheskiego, odbiegly, nie chcąc wyznawac tych slow w Kredzie Nicenskiem. Qui ex Patre et filio procedit. Za który grzech karząc ich Pan Bog, na święto zesłania Ducha S. w niewolą Turecką ich podał z ktorey do tego czasu wynisc nie mogą.

Żeby się tego czasu były ludzie w Polszcze wielkich zbytkow, tak iz chłopi niczem się nie bawili tylko trefieniem w lossoww a bielidłem. Co Pan Bog maiąc karac wielkie pogrozki na niebie[7] pokazował. Albowiem roku 1462 skoro po zasciu słonca Crucifix z mieczem ukazował się na niebie miedzy zachodem y południem z głowa S. Stanisława póki on cud na niebie widziany był pochyla się iako żywa. A za tym nastapiły wielkie woyska Niemieckie, y wielkie się krwie chrzescianskiey wylało w Polsce, w Węgrzech. Mazowieckie xiążęta potrute, tak iz męskie[go] potomka nie stało.

["Kronika Kościoła Farnego Ostrogskiego" – Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Sekcja I, Archiwum Sanguszków, sygn. 1031, s. 12-14.]

Відчитали
проф. Микола Ковальський
О. Вітольд-Йосиф Ковалів

---

[1] Фелікс V (Амадей Савойський). Вибраний на папу римського на Базельському соборі – антипапа (1439-1449). Перебував у львозанській дієцезії. Іменував декілька кардиналів (у тому числі Збігнева Олесницького). Після десятьох років свого пантифікату признав зверхність папи Миколая V. Помер у 1451 році.

[2] Миколай V (Томаццо Парантучеллі, 1397-1455). Папа римський у 1447-1455 рр. Скромна людина, гуманіст. Заклав Ватиканську Бібліотеку. У час його понтифікату, 23 травня 1453 року, пав Константинопіль після 53 днів осади. Не дістав підтримки королівств Західної Європи для хрестового походу проти отаманської імперії.

[3] Збігнев Олесьницький (1389-1455), краківський єпископ (1423), перший польський кардинал (1439). Разом із королем Казимиром Ягеллонським запросив до Польщі св. Івана Капістрана. Противник незалежності Литви, прихильник антитурецької політики.

[4] У цьому місці кінчається 12 сторінка хроніки.

[5] Св. Іван Капістран (1386-1456), священик. Відіграв виняткову роль у історії католицької Церкви, будучи відомим народним проповідником. У 1454 році 8 місяців перебував у Польщі. Присутнім був на шлюбі короля Казимира Ягеллончика з Ельжбетою, дочкою цісаря Альбрехта II, уділяючи молодятам папського благословіння. Канонізований у 1690 році. Латинська Церква його згадує в літургії 23 жовтня.

[6] З боку дописано: "Carogrodu".

[7] У цьому місці закінчується 13 сторінка хроніки.